

Arkiv: <arkivID><jplD> FE-610, HistSak-15/278
JournalpostID:
Sakshandsamar:
Dato: 25.02.2021

Saksframlegg

Saksnr.	Utval	Møtedato
043/21	Utval for areal, plan og miljø	10.03.2021
010/21	Utval for oppvekst, kunnskap og kultur	09.03.2021
025/21	Alver formannskap	11.03.2021
038/21	Alver kommunestyre	25.03.2021

Kulturminner i Alversund - løe og lemstove

Rådmannen sitt framlegg til vedtak:

Kommunestyret ber rådmannen gjere følgjande endringar i oppfølginga av bevaring av lemstova knytt til Alversund skule prosjektet.

- 1) Søke dispensasjon frå kravet om å gjenreise lemstova
- 2) Selje/gje vekk lemstova
- 3) Jobbe vidare med moglege løysingar for å bevare og nytte løa

Kommunestyret vedtek å flytte 4,3 millionar kroner, opphavelig avsett til å oppfylle rekkefølgjekrava innan kulturminnevern i områdeplan for Alversund, til prosjekt for løa på Nedre Alver. Dette føreset at det er gitt dispensasjon frå kravet om å gjenreise lemstova.

Utval for oppvekst, kunnskap og kultur 09.03.2021:

Handsaming:

Orientering til saka v/Inger Marie Jordal-prosjekleiar
Rådmannen sitt framlegg vart samrøystes vedteke.

OKK- 010/21 Vedtak:

Uttale frå OKK - 09.03.2021:

Ingen merknader.

Utval for areal, plan og miljø 10.03.2021:

Handsaming:

Fellesframlegg v/Malin Andvik-Krf:

Endringsframlegg:

Endring av punkt 3. Areal plan og miljø ber om at det kommer opp en egen sak på moglege løysingar for å bevare og nytte løa med nødvendige kostnadoverslag.

Framlegget vart samrøystes vedteke.

Rådmannen sitt framlegg med endringsframlegg vart samrøystes vedteke.

APM- 043/21 Vedtak:

Uttale frå APM - 10.03.2021:

Endring av punkt 3. Areal plan og miljø ber om at det kommer opp en egen sak på moglege løysingar for å

bevare og nytte l a med nødvendige kostnadoverslag.

Alver formannskap 11.03.2021:

Handsaming:

Rådmannen sitt framlegg vart samrøystes vedteke

Tilleggsframlegg fr  N.Bognøy-AP:

Kommunestyret viser til punkt 3 i framlegget fr  rådmann og kommunestyret oppmodar rådmann om å vurdere vidt i mulige måtar å nytta og å visa fram l a for  lmenta. Kommunestyret ber også rådmann søke etter og vurdere mulighet for eksterne finansiering.

-Kommunestyret oppmodar rådmann om å vurdere dialog med kreative miljø, td Arkitekth gskule, kunsthøgskule, og relevante vernemynder, her under også nasjonale mynder i vidare arbeid med bevaring og utvikling av l a.

-Kommunestyret ber om orienteringar undervegs i arbeidet. Orienteringane vert lagt fram for relevante hovudutvalg, formannskap og Alver kulturråd. Framlegget vart samrøystes vedteke.

FO- 025/21 Vedtak:

Kommunestyret ber rådmannen gjere følgande endringar i oppfølginga av bevaring av lemstova knytt til Alversund skule prosjektet.

- 1) Søke dispensasjon frå kravet om å gjenreise lemstova
- 2) Selje/gje vekk lemstova
- 3) Jobbe vidare med moglege løysingar for å bevare og nytte l a

Kommunestyret vedtek å flytte 4,3 millionar kroner, opphavelag avsett til å oppfylle rekkefølgjekrava innan kulturminnevern i områdeplan for Alversund, til prosjekt for l a på Nedre Alver. Dette føreset at det er gitt dispensasjon frå kravet om å gjenreise lemstova.

Kommunestyret viser til punkt 3 i framlegget fr  rådmann og kommunestyret oppmodar rådmann om å vurdere vidt i mulige måtar å nytta og å visa fram l a for  lmenta. Kommunestyret ber også rådmann søke etter og vurdere mulighet for eksterne finansiering.

-Kommunestyret oppmodar rådmann om å vurdere dialog med kreative miljø, td Arkitekth gskule, kunsthøgskule, og relevante vernemynder, her under også nasjonale mynder i vidare arbeid med bevaring og utvikling av l a.

-Kommunestyret ber om orienteringar undervegs i arbeidet. Orienteringane vert lagt fram for relevante hovudutvalg, formannskap og Alver kulturråd.

Alver kommunestyre 25.03.2021:

Handsaming:

Nytt forslag, endring punkt 3 i innstilliga fr  Formannskapet., foreslått av Nina Bognøy, Arbeiderpartiet
Punkt 3.

Jobbe vidare med moglege løysingar for å bevare og nytte l a.

Kommunestyret vedtek å flytte 4,3 millioner kroner, opphavelag avsett til å oppfylle rekkefølgjekrava innan kulturminnevern i områdeplan for Alversund, til prosjekt for l a på Nedre Alver. Dette føreset at det er gitt dispensasjon frå kravet om å gjenreise lemstova.

a) Kommunestyret ber om at det kjem opp eiga sak på moglege løysingar for l a med kostnadoverslag.

b) Kommunestyret viser til punkt 3 i framlegget og kommunestyret oppmodar rådmannen om å vurdere breidt i mulige måtar å nytte og å visa fram l a for  lmenta. Kommunestyret ber også rådmann søke etter og vurdere mulighet for ekstern finansiering og eller medfinansiering.

c) Kommunestyret oppmodar rådmann om å vurdere dialog med kreative miljø, td Arkitekthøgskular, kunsthøgskule og relevante vernemynder, også nasjonale mynder i vidare arbeid med bevaring og utvikling av løa.

d) Kommunestyret ber om orienteringar undervegs i arbeidet. orienteringane vert lagt fram for relevante hovudutval, formannskap og Alver kulturråd.

Nina Bognøy- Ap, Malin Andvik - Krf

Innstilling frå formannskapet punkt 1 og 2 formannskapet vart samrøystes vedteke

Punkt 3 frå innstillinga frå formannskapet fekk ingen røyster og fall.

Framlegg frå N.Bognøy-AP og M.Andvik-KRF:

Punkt 3.

Jobbe vidare med mogelege løysingar for å bevare og nytte løa.

Kommunestyret vedtek å flytte 4,3 millioner kroner, opphavelag avsett til å oppfylle rekkefølgjekrava innan kulturminnevern i områdeplan for Alversund, til prosjekt for løa på Nedre Alver. Dette føreset at det er gitt dispensasjon frå kravet om å gjenreise lemstova.

a) Kommunestyret ber om at det kjem opp eiga sak på mogelege løysingar for løa med kostnadsoverslag.

b) Kommunestyret viser til punkt 3 i framlegget og kommunestyret oppmodar rådmannen om å vurdere breidt i mulige måtar å nytte og å visa fram løa for ålmenta. Kommunestyret ber også rådmann søke etter og vurdere mulighet for ekstern finansiering og eller medfinansiering.

c) Kommunestyret oppmodar rådmann om å vurdere dialog med kreative miljø, td Arkitekthøgskular, kunsthøgskule og relevante vernemynder, også nasjonale mynder i vidare arbeid med bevaring og utvikling av løa.

d) Kommunestyret ber om orienteringar undervegs i arbeidet. orienteringane vert lagt fram for relevante hovudutval, formannskap og Alver kulturråd.

Framlegget vart samrøystes vedteke

KO- 038/21 Vedtak:

Kommunestyret ber rådmannen gjere følgjande endringar i oppfølginga av bevaring av lemstova knytt til Alversund skule prosjektet.

- 1) Søke dispensasjon frå kravet om å gjenreise lemstova
- 2) Selje/gje vekk lemstova
- 3) Jobbe vidare med mogelege løysingar for å bevare og nytte løa.

Kommunestyret vedtek å flytte 4,3 millioner kroner, opphavelag avsett til å oppfylle rekkefølgjekrava innan kulturminnevern i områdeplan for Alversund, til prosjekt for løa på Nedre Alver. Dette føreset at det er gitt dispensasjon frå kravet om å gjenreise lemstova.

a) Kommunestyret ber om at det kjem opp eiga sak på mogelege løysingar for løa med kostnadsoverslag.

b) Kommunestyret viser til punkt 3 i framlegget og kommunestyret oppmodar rådmannen om å vurdere breidt i mulige måtar å nytte og å visa fram løa for ålmenta. Kommunestyret ber også rådmann søke etter og vurdere mulighet for ekstern finansiering og eller medfinansiering.

c) Kommunestyret oppmodar rådmann om å vurdere dialog med kreative miljø, td Arkitekthøgskular, kunsthøgskule og relevante vernemynder, også nasjonale mynder i vidare arbeid med bevaring og utvikling av løa.

d) Kommunestyret ber om orienteringar undervegs i arbeidet. orienteringane vert lagt fram for relevante hovudutval, formannskap og Alver kulturråd.

Politisk handsaming

Saka skal til innstilling i utval for oppvekst, kunnskap og kultur, utval for areal, plan og miljø og formannskap.

Saka skal avgjerast i kommunestyret.

Bakgrunn

I forbindelse med ny Alversund skule kjøpte Lindås kommune i 2018 eit areal for å realisere ny tilkomstveg til skulen. Dette arealet omfatta og to bygningar; ei lemstove, ei løe og i tillegg ein potetkjellar. Der lemstova sto, var det regulert nytt vegkryss i områdeplanen. Bygninga måtte difor plukkast ned. I reguleringsplanen ligg det eit rekkefølgekrav om at bygninga skal gjenreisast i same område. Konstruksjonen ligg no lagra i påvente av vidare framdrift, og det påløper jamlege leigekostnader for lagring. Løa har ikkje vore aktuell å flytte, og arealet ligg urørt i områdeplanen.

Saksopplysningar:

Bakgrunnen for rekkefølgekravet om gjenreising kjem frå fylkeskommunen. Det har vore eit ønskje om å bevare kulturmiljøet som omfatta både lemstova, løa og marka rundt. For å realisere ny skule vart det gitt løyve til å plukke ned lemstova, men det ligg eit krav om å sikre gjenreising av bygningen i same kulturmiljø.

Etter at områdeplanen vart vedtatt, har lemstova blitt datert til 1856-1857. Dateringa viste at bygget var yngre enn venta. Bygninga er i relativt dårleg stand. Den består mellom anna av to laftekasser, og ca. 70 % av materialen i den eldste laftekassen må skiftast ut. Dersom bygninga skal setjast opp igjen kulturhistorisk korrekt, vert kostnaden svært høg. Kostnader er grovt estimert til over 10 millionar kroner inkludert grunnarbeid.

Lemstova kan gjenreisast billegare, med nyare materialar og etter dagens bygningsmetoder, men det vil likevel medføre ein del kostnader. Ein kan stille spørsmål ved kva kulturminneverdi ein då sit igjen med.

Dersom lemstova skal gjenreisast, er det viktig at bygningen har ein definert bruk. Pr. i dag er det ikkje registrert noko engasjement kring ei gjenreising i opprinneleg miljø, verken kommunalt eller privat. Planløyvinga, med to laftekasser, vil gje eit avgrensa handlingsrom med tanke på ny bruk – eksempelvis vil romma bli små med tanke på samlingslokale.

Løa på Nedre Alver består av ei unik, nærast komplett grindverkskonstruksjon datert til 1651. I eit regionalt perspektiv, og mogleg nasjonalt, har løa stor kulturminneverdi. Viser til orientering i formannskapet 04.02.21 v/Arild Sætre frå Museumssenteret i Hordaland. Vedlagt ligg eit oppsummeringsnotat frå Museumssenteret.

Kultureininga og sektor for prosjekt i Alver kommune har stilt spørsmål om det er riktig å bruke midlar på å gjenreise lemstova. Det er avgrensa med midlar til kulturformål i kommunen. Alle lemstover har ein verdi, men dette eksemplaret er ikkje det mest verdifulle i Alver kommune. Lemstova ligg demontert. Løa derimot, har høg kulturminneverdi. Den er kommunalt eigd og må vedlikehaldas. Dersom ein må prioritere mellom desse bygningane, er kultureininga i kommunen, samt fagkyndige i fylkeskommunen og Museumssenteret i Hordaland samd i at løa bør prioriterast framfor lemstova.

I kommunestyret 01.11.18 i Lindås kommune, vart det avsett 7,1 millionar kroner til å handtere kulturminne i prosjektet ny Alversund skule. Etter arkeologiske utgravingar i området, demontering og lagring av lemstova, er det ca. 4,3 millionar kroner igjen for å oppfylle rekkefølgekrava om gjenreising. Dersom søknad om dispensasjon frå gjenreising av lemstova vert gitt, kan desse midlane overførast til eit prosjekt for løa. Det er pr. i dag ingen øyremarka midlar til løa.

Grindkonstruksjonen i løa får mykje vekt frå taket, noko som vil forringe konstruksjonen. Vi må undersøke korleis vi kan avlaste grindkonstruksjonen for å verne den best mogleg. Vi må og sjå på kva delar av løa vi ønskjer å ta vare på – berre grindkonstruksjonen eller også floren og dei andre tilbygga? Floren er i dårleg stand. Ein mogleg løysing kan vere å rive bygga rundt, bevare grindkonstruksjonen og byggje eit tett bygg (med innsyn) rundt denne. Då kunne bygget til dømes vore nytta til samlingslokale, galleri mm. Kva for løysing ein bør gå for må utgreiast nærare, og ulike alternativ må kostnadsestimerast. Pr. no har ikkje rådmann mandat til vidare utgreiingar her.

Ein dispensasjon frå kravet om å gjenreise lemstova har vore diskutert med seksjon for kulturarv i Vestland Fylkeskommune. Dei meiner det er synd dersom kommunen ikkje ønskjer å gjenreise lemstova i den konteksten den sto oppført i. Samtidig har dei forståelse for den økonomiske situasjonen kommunen er i, og ønskjer eit godt samarbeid med kommunen vidare. Dei vil ikkje gå i mot eit eventuelt ønske frå kommunen om å søke dispensasjon frå kravet. Fylkeskommunen er vidare opptatt av bruksverdi. Lemstova er plukka ned og mitbehandla, og det ligg til rette for ei gjenreising. Dersom kommunen ikkje ønskjer å gjenreise bygget sjølv, er det ønskje om at lemstova vert gjenreist i privat regi. Bygget kan seljast/gjevast bort. Det er fleire interessentar som har meldt seg.

Sidan store deler av materialet må skiftast ut, er det ikkje kostnadsfritt å gjenreise bygninga. Dersom kommunen ønskjer å sikre seg ei gjenreising, må det ligge nokre kriterier for å overta/kjøpe konstruksjonen. I så tilfelle bør ikkje pris vere einaste kriteriet; gjennomføringsevne og ein heilskapleg plan for gjenreising bør mellom anna vektleggast.

Grunna dei jamlege leigekostnadene for å ha lemstova liggande på lager, er det ønskje om å søke dispensasjon og vidare gjennomføre sal/tildeling så snart som råd. Rådmann ønsker mandat til å gjennomføre dette arbeidet.

Tilråding:

Etter ei tverrfagleg vurdering ønskjer rådmann følgjande mandat:

1. Søke dispensasjon frå kravet om å gjenreise lemstova
2. Selje/gje vekk lemstova – utan at pris vert einaste kriteriet
3. Jobbe vidare med moglege løysingar for å bevare og nytte løa

Rådmannen tilrår å øyremerke 4,3 millionar kroner, opprinneleg avsett til å oppfylle rekkefølgjekrava innan kulturminnevern i områdeplan for Alversund, til løa på Nedre Alver.

Vedlegg i saken:

23.02.2021 Alverløa - Notat 19.01.21 frå Kulturverntenesta i Nordhordland 1516127

NOTAT

Bergen, 19.01.2021

Løe – Nedre Alver - gnr 137 bnr 171

Driftsbygninga på gnr 137 bnr 171 på Nedre Alver ber preg av at den har vore utan bruk og vedlikehald i fleire år og det er lite som tyder på at den husar eit viktig regionalt kulturminne slik den står i dag. Det meste av bygningen er av nyare dato og er ein type bygg som er godt representert i regionen; dvs driftsbygningar frå 1900-talet som ikkje lenger er i bruk og som står til forfalls.

Det som *er* verd å merke seg med denne løa er den gamle grindverkskonstruksjonen som står inne i den eldste delen av bygget. Grindverkskonstruksjonen har åtte stavar, eller fire stavpar, og er på om lag 50 m².

I samband med eit registreringsarbeid i 2012, utført av Hordaland Fylkeskommune og Museumssenteret i Hordaland, vart ein merksam på kor unik denne konstruksjonen faktisk er. Det vi såg her var ein komplett grindverkskonstruksjon av den typen som var vanleg på 15 og 1600-talet. Her var det skrånne stavar; dvs at stavane står litt breibeint. Stavane var og avfasa på kantane og var elles fint forseggjorde. Betar og stavlæggje hadde høgt rektangulært tverrsnitt. Eit anna særtrekk for grindverkskonstruksjonar av denne gamle typen er at snebanda er svært trange. I nyare konstruksjonar er desse omkring 45 grader på staven. På desse gamle konstruksjonane er snebanda trangare og kan vere heilt ned til mellom 20 og 25 grader. Sjølv om desse materialane er tilverka berre med øks og bile er det handverket som har blitt utført her av ein so høg kvalitet at det kan sjå ut som om materialane er saga og høvla. Denne typen løer hadde alltid svaler; dvs at stavane stod fritt i rommet om lag 1 – 1,5m innafor ytterveggane slik at ein får eit treskipa bygg. Spor viser at det har vore slik i løa på Nedre Alver og.

Når ein opnar løedøra kjem ein inn i midtrommet i det som er eit tredelt grunnplan; til venstre eit mindre rom og til høgre eit større rom. Denne planløysinga går att i alle desse gamle løene. Den minste rommet var til utreska korn og det største til høy. I midtrommet var det dører på begge sider slik at ein kunne køyre gjennom løa med hest. Det var og i midtrommet at kornet var treska. Denne asymetriske tredelte planløysinga er, saman med dei særprega bygningsdelane, restar etter ein måte å bygge og organisere tunet på som strekk seg langt bakover i tid. Det vanlege var at løa stod for seg og at floren/fjøsen stod for seg. Floren var oftast tømra/lafta.

På heile Vestlandet, frå Egersund i sør til Romsdalsfjorden i nord, var denne type løebygningar nær sagt einerådande fram til midten på 1800-talet. Då førte modernisering og utskiftinga til at det i stor grad vart bygd nye løer med murte fjøs under. Sjølve konstruksjonen endra seg og i samband med denne omlegginga, og etter kvart var det svært få att av denne gamle typen som vi ser på Nedre Alver. I dag er denne løa den mest komplette vi kjenner til frå denne perioden.

I 2012 tok Hordaland Fylkeskommune og Museumssenteret i Hordaland dendrokronologiske prøver, årringsprøver, av stavkonstruksjonen i løa på Nedre Alver for å få fastslått alder. Analysen viste at tømmeret var felt vinteren 1651. Hadde resultatet vist at løa var eldre enn 1650 ville den blitt erklært automatisk freda ut frå alder. Då dette er den mest komplette konstruksjonen av denne typen vi kjenner til blir den handsama som om den er freda. Det finns fleire døme på at bygningsdelar frå denne type konstruksjonar blir brukt som gjenbruksmaterial i løer som står i dag, og i Nordhordland har ein funne fleire slike bygningsdelar enn andre stadar på Vestlandet.

Det er fleire særtrekk i denne løa som gjer at den sorterer under den eldste typen grindløer. Eit av desse særtrekka er dei mange inskripsjonar i stavar og inn mot midtgangen og i den gamle døra. Her er det krossar, trekantthakk, marespjeld, bumerker og anna krot. Nokre av desse symbola er for vern av avlinga mot vonde makter. Mellom dei løene som er datert finn vi slike inskripsjonar i løene mellom 1500 og 1700-talet. Etter ca 1700 har vi ikkje funne slik krot. Kva som gjer dette veit ein ikkje, men opplysingstid og det at ein tok meir og meir avstand til overtru og trolldom har nok litt å seie. Det er fleire døme på at slike inskripsjonar er forsøkt hogd bort. Det er det og døme på i ein av stavane i denne løa.

Som sagt er dette den einaste løa av sitt slag som står att. Dette var ei type driftsbygning som var nær sagt einerådande på Vestlandet i fleire hundre år. Vi har dømer på våningshus, loft, buer, eldhus frå denne perioden, men løebygningar av denne sorten som er so intakt, finns berre på Nedre Alver. Dette er saman med den høge alderen, den handverksmessige kvaliteten på bygget, inskripsjonar og andre bruksspor faktorar som gjer at løa på Nedre Alver har svært høg kulturminneverdi. Eit anna viktig tilhøve er at plasseringa til denne konstruksjonen gjer at den kan få høg formidlingsverdi om den blir «henta fram» og presentert på gamleløa sine premissar.